

РЕАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ УРБАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ У СЛАБОУРБАНІЗОВАНОМУ РЕГІОНІ

Н.В. Омельченко

natali_omelchenko@i.ua

Херсонський державний університет,

м. Херсон, Україна

У статті охарактеризована сучасна урбаністична парадигма та можливості її реалізації в межах слабоурбанізованого регіону. Розглянуті основні міжнародні заходи, що встановили світовий вектор сучасного міського розвитку. Проаналізовано особливості міського розвитку в Україні та слабоурбанізованій Херсонській області. Розкрито значення процесу децентралізації для реалізації сучасних урбаністичних концепцій.

Ключові слова: урбаністична парадигма, урбанізація, слабоурбанізований регіон, Херсонська область.

Omelchenko N. Realization of modern urbanistic paradigm in weakly urbanized region. The article describes the modern urban paradigm and the possibilities for its realization within a weakly urbanized region. The main international events that have established the world vector of modern urban development are considered. The features of urban development in Ukraine and the weakly urbanized Kherson region were analyzed. The significance of the decentralization process for the implementation of modern urban concepts is revealed.

Key words: urban paradigm, urbanization, weakly urbanized region, Kherson region.

Сучасна світова спільнота опікується пошуком способів забезпечення стійкого зростання міст як фокусів соціально-економічного життя. На нашу думку, розвиток ідей, тенденцій, поглядів на сучасне та майбутнє міст дозволяє говорити про формування нової, ще не до кінця атрибутивної урбаністичної парадигми. Проблеми урбаністичного поступу в останні десятиріччя розглядаються в рамках багатьох міжнародних конференцій, самітів, а також глобальної концепції сталого розвитку, імплементація якої в окремих країнах супроводжується трансформацією свідомості в бік «міського» мислення, міських ініціатив і проектів. Окрім цього, стратегія сучасного розвитку міст ґрунтується на збереженні їх культурної ідентичності, автентичності та індивідуальних особливостей. Такі ідеї втілюються в концепціях розумних, зелених, креативних міст, як реакція на виклики виснаження ресурсів, зміни людського потенціалу та забруднення навколишнього середовища [8].

У 2015 р. Генеральна Асамблея ООН затвердила підсумковий документ «Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 р.». Ціль 11 цього

документу безпосередньо стосується проблем урбанізації, а уряди країн, у т.ч. України, взяли на себе зобов'язання «забезпечити відкритість, безпеку, життєздатність та екологічну стійкість розвитку міст і громад». Ця ціль об'єднала економічні, соціальні, демографічні, культурологічні, екологічні аспекти життя суспільства. Йдеться про забезпечення інтегрованого розвитку міст, фундаментальною метою якого стає поліпшення якості життя населення, вирішення проблем його адаптації до екологічних, соціальних, працересурсних, соціокультурних наслідків урбанізації, трансформації соціуму і простору.

З часу рішення про заснування Програми ООН з населених пунктів (ООН-Хабітат) минуло вже майже сорок років, відтоді актуальність міжнародного співробітництва у галузі розвитку поселень неухильно зростає. Конференції Хабітат відбуваються раз на 20 років і визначають глобальний порядок денний для політики у сфері розвитку населених пунктів на різних територіальних рівнях. Хабітат I відбувся 1976 р. у Ванкувері (Канада), Хабітат II – в 1996 р. у Стамбулі (Туреччина), Хабітат III – 2016 р. у Кіто (Еквадор). Ключові зустрічі ООН з питань сталого розвитку, такі як Всесвітній саміт зі сталого розвитку у 2002 р. та Ріо+20 у 2012 р., послідовно підтверджували основні положення Програми Хабітат [2].

На тлі сучасної урбаністичної парадигми, яка в цілому передбачає відмову від розвитку індустріального міста на користь «нового» міста, в Україні, яка в минулому мала переважно індустріальний тип розвитку, виникає низка системних бар'єрів, що перешкоджають впровадженню найкращих зарубіжних концепцій. Для досягнення Цілей тисячоліття та реалізації сучасної урбаністичної парадигми, Україні та її регіонам потрібно почати не «виживати», а розвиватися, слід зосередитися на якісних аспектах урбанізації. Щоб забезпечити поступальний розвиток, слід знайти відповіді на найважливіші виклики урбанізації, такі як житлова проблема, комунальні послуги, землекористування, транспортна інфраструктура, внутрішня міграція населення тощо. Таке явище як децентралізація (передача повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей - органам місцевого

самоврядування[1]) дозволяє думати не тільки про «виживання» міст, а є реальною фінансовою підтримкою, яка допомагає робити кроки з реалізації сучасних урбаністичних концепцій.

Досліджувати і шукати шляхи для подолання конкретних проблем окремо для міських поселень і сільської місцевості доцільно лише на початковому етапі для кращої їх специфікації, проте реальна імплементація концепцій і стратегії збалансованого розвитку можлива лише коли вона сприйнята як еколого-соціальний орієнтир збереження інтегрального потенціалу території, включаючи її населення та якість його життя.

Як зазначалося в документах Другої конференції ООН з населених пунктів (ХАБІТАТ-2): «Розвиток сільських і міських районів носить взаємозалежний характер. Крім поліпшення умов життя в містах ми також повинні прагнути до забезпечення адекватної інфраструктури, громадських послуг і можливостей працевлаштування в сільських районах з метою підвищення їх привабливості, створення комплексної мережі населених пунктів і зведення до мінімуму міграції населення з сільських районів в міста. Особливу увагу слід приділяти малим і середнім містам» [6].

Для Херсонської області розвиток урбанізаційних процесів носить суперечливий характер. Слабка урбанізованість регіону, при частці міського населення 61,2 % (на 1 січня 2018) [3] – наслідок аграрності його господарського профілю, сільського укладу та умов життя переважної кількості людей, найменшої в Україні мережі міст. Це накладає свій відбиток на умови і спосіб життя населення, його трудову поведінку, детермінує можливості і способи вирішення соціально-економічних проблем. Фактично останні десятиліття процес урбанізації в області розвивався вшир, а не вглиб, що пов'язано з міграцією сільського населення до міст, при цьому більшість населення зберігає сільський уклад життя. Важливо відмітити, що Херсонська область має один з найнижчих (серед регіонів України) регіональних індексів людського розвитку і таке її положення останнім часом не змінюється [4]. Збереження демографічного балансу регіону є вирішальним фактором

подальшого його розвитку, і відсутність дій держави щодо збереження населення та підвищення якості його життя загалом буде призводити до зникнення поселень, в першу чергу сільських, але зрозуміло – до розвитку міських поселень це не призведе.

Отже, збалансований поступальний розвиток регіону може бути забезпечений через створення інституційних умов для розвитку населених пунктів, створення умов для надання усього спектру послуг, формування позитивного іміджу території як місця проживання, пошук шляхів урізноманітнення умов і місць праці і відпочинку скрізь – як у міських, так і у сільських поселеннях. Саме тому, мова йде не про «управлінський» вплив на урбанізацію, мова йде про організацію діяльності, спрямованої на покращення якості життя населення і у міській, і у сільській місцевостях.

На сьогодні, ані в Україні загалом, ані в Херсонській області немає єдиного діючого стратегічного документа, де були б чітко розставлені пріоритети, описана роль, яку відіграють міські поселення у зростанні національної (регіональної) економіки, визначенні інституційні процеси, які дозволяють забезпечити збалансований їх розвиток. Такі моменти як ефективність транспортних систем, різноманіття варіантів проживання, доступність шкіл, вищих навчальних закладів, лікарень і місць працевлаштування, а також якість навколишнього середовища, напряду не аналізуються в жодному стратегічному плановому документі.

Остання містобудівна документація «Схема планування території Херсонської області» була розроблена авторським колективом УДНДІПМ «Діпромісто» ім. Ю.М. Білокопя на підставі рішення шостої сесії Херсонської обласної ради ХХІІІ скликання від 23.04.2013 р. No 722 з розрахунковим терміном планування – 2036 р. Вона спрямована на врахування та конкретизацію рішень Генеральної схеми планування території України, розробку раціональної планувальної організації території регіону в частині забезпечення оптимальних умов проживання населення, раціонального використання природних ресурсів, розвитку галузей господарського комплексу,

охорони навколишнього середовища, збереження об'єктів культурної спадщини, захисту територій від небезпечних геологічних та гідрогеологічних процесів, створення транспортної та інженерної інфраструктури. Згідно з цією документацією, в межах області продовжується формування 3 міжрайонних систем розселення: Херсонська (центр - Херсон), Каховська (центр - Каховка) і Генічеська (центр - Генічеськ). При цьому зона урбанізації (переважного містобудівного розвитку) охоплює чотири ареали: Центральний (з центром у м. Херсон); Ново-Каховський (з центром – у м. Нова Каховка); Скадовський оздоровчо-рекреаційний (з центром – у м. Скадовськ); Генічеський оздоровчо-рекреаційний (з центром – у м. Генічеськ). До 2036 р. передбачено абсолютне і пропорційне зменшення міського і сільського населення і лише на 0,1% підняття частки міського населення при незначному зростанні площі населених пунктів.

Очевидно, що на сучасному етапі урбанізації слід посилити роль регіональних центрів та субцентрів, «полюсами росту» Херсонщини повинні стати, окрім Херсону, Нової Каховки, оздоровчо-рекреаційні міста на чолі зі Скадовськом і Генічеськом за умови інтенсивного розвитку транспортної інфраструктури і сполучення. Такий сценарій цілком можливий у слабоурбанізованій і не щільно заселеній Херсонській області, зорієнтованої на вирощування сільськогосподарських культур, розвиток туризму, розвиток природно-заповідного фонду і впровадження «зелених» технологій [7]

Зважаючи на значний потенціал екорозвитку у Херсонській області, для впливу на пошвидшення її соціально-економічного поступу та реалізації сучасної урбаністичної парадигми, доцільною є концентрація зусиль на створенні спеціальних інструментів, які включають розробку нормативних актів, що визначають формування нових організаційних форм, зокрема зон особливого соціоекологічного режиму природокористування, інноваційних кластерів тощо [5]. Це буде сприяти комплексному розвитку слабоурбанізованої території і раціонального використання того людського (у т.ч. інтелектуального) потенціалу, який має область, і екологічних її ресурсів.

Список використаних джерел:

1. *Detsentralizatsiya vlady [Decentralization of power]. [Electronic resource] .- Retrieved from <http://decentralization.gov.ua/> [in Ukrainian].*
2. *Gukalova, I.V. (2018) Yakist zhyttia yak tsilovyi imperatyv kontseptsii miskoho rozvytku: vysnovky dlia Ukrainy [Quality of life as a goal of urban development concepts: conclusions for ukraine]. Ukrainyskyi geografichnyi zhurnal – Ukrainian Geographic Journal, 1, 30-38 [in Ukrainian].*
3. *Holovne upravlinnya statystyky u Khersonskiy oblasti [The Main Department of Statistics in Kherson Region]. Retrieved from <http://ks.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].*
4. *Intehralnyi indeks rehionalnoho liudskoho rozvytku/ Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im.M.V.Ptukhy [Integral Index of Regional Human Development / Institute for Demography and Social Studies. M.V. Ptukhy]. [Electronic resource] - Retrieved from http://www.idss.org.ua/ukr_index/irlr_2014.html [in Ukrainian].*
5. *Omelchenko, N.V.(2018) Priorytety rozvytku Khersonskoi oblasti z urakhuvanniam osoblyvostei yii urbanizovanosti [Priorities of the development of Kherson region considering the features of its urbanization]. Heohrafichna nauka ta osvita: vid konstatastii do konstruktyvizmu: Zb. nauk. prats. – Geographic science and education: from construction to a construction: Collection of scientific works - K., – 232 s. [in Ukrainian].*
6. *Povestka dnya Khabytat II. Prynata konferentsyey Khabytat II., Stambul, Turtsyya, 3-14 yyunya 1996 h [Habitat II Agenda. Adopted by Habitat II Conference, Istanbul, Turkey, June 3-14, 1996]: [Electronic resource]. - Retrieved from <http://www.un.org/russian/conferen/habitat/habagend.htm>. [in Russian].*
7. *Stratehiya rozvytku Khersonskoyi oblasti na period do 2020 roku [Strategy of development of the Kherson region for the period up to 2020]- [Electronic resource] - Retrieved from <http://khor.gov.ua/hersonshhina/strategiya-rozvitku-hersonshhini-2020/> [in Ukrainian].*
8. *Urbanistychna Ukraina: v epitsentri prostorovykh zmin: monohrafiia / za red. K. Mezentseva, Ya. Oliinyka, N. Mezentsvoi. – Kyiv: Vyd-vo «Feniks», 2017. – 438 s. Urban Ukraine: in the epicenter of spatial changes: monograph / ed. K. Mezentssev, Y. Oliynyk, N. Mezentseva. -Kyiv: Phoenix Publishing House, 2017-438c. [in Ukrainian].*